

ARTICULUS V

Utrum substantia prius cognoscatur, quam accidentia et per quam speciem.

242. Proposita in præcedenti articulo doctrina stare non posse videtur, si prius substantia cognoscatur, quam acci- dens. Quomodo enim verum erit substantiam a nobis non cognosci conceptu stricte proprio et prout est in se, sed solum per ordinem ad accidentia, si hæc posteriora sunt in cognitione, quam illa? In contrarium vero est, quod et diserte docet Aristoteles (1), et ratio ipsa videtur persuadere, substantiam esse accidente priorem ratione seu definitione et cognitione. Accidentia enim definiiri nequeunt nisi per ordinem ad substantiam definitione, quam vocant per additamentum; sunt enim entis entia, totumque esse eorum est ad substantiam. Id quod impossibile prorsus est, nisi substantia prius cognoscatur. Accedit, quod S. Thomas etiam scribit in hanc sententiam: *Humanus intellectus non statim in prima apprehensione capit perfectam rei cognitionem, sed primo apprehendit aliquid de ipsa, puta quidditatem ipsius rei, quæ est primum et proprium objectum intellectus; et deinde intelligit proprietates et accidentia et habitudines circumstantes, rei essentiam...* (2). Denique demonstratio fit semper ex prioribus cognitione, ut patet. At præcipua demonstratio est illa, in qua ex rei essentia inferuntur proprietates.

Varie auctorum sententia.

Circa hanc questionem Chrysostomus Javellus (3) docet, substantiam «quoad prædicata communia, a quibus trahitur cognitio confusa», prius apprehendi ab intellectu nostro, quam acci- dens; sed «quoad conceptum distinctum, quo apprehendimus ejus genus et differentiam» cognosci posterius accidente. Et hanc dicit esse S. Thomæ verorumque Thomistarum sententiam, pro qua nominatim citatur Paulus

- (1) Lib. 7 *Metaph.* text. Comm. 4 (al. lib. 6). cap. 1. Cfr. S. Thom. ib. lect. 1, paragr. d.
 (2) 1 p. quæst. 85, art. 5 corp.
 (3) *Metaphys.* lib. 7, quæst. 3, *Quantum autem ad prioritatem cognitionis...*

Soncinas (1). Alii vero censent prius a nobis cognosci accidentia, quam substantiam. Ita Hervæus, Richardus Jandunus aliique apud Javellum, Rubium (2), Suarez et Fonseca (3), qui eisdem adheret. Quod autem attinet ad speciem, etiam loquuntur varie iidem auctores consequenter ad suas opiniones. Qui enim tenent acci- dens prius cognosci, dicunt substantiam non representari a nobis per aliquam speciem propriam, sed solum per speciem accidentium. Ita patroni primæ opinionis, ac nominatim Hervæus (4) et Richardus (5) Jandunus (6), Scotus (7) et Mastrius (8). Qui vero docent prius cognosci substantiam, saltem conceptu confuso et imperfecto, censent illam percipi per speciem propriam, quæ per virtutem intellectus agentis abstrahatur ex phantasmate, quamvis hoc sola representet accidentia. Ita inter alios Javellus (9) et Soncinas (10), et ex nostris P. Fonseca, ut videtur (11). Alii paulo aliter rem explicant, dicentes cogitativam, quæ sensitiva potentia interior est, distinctam elicere cognitionem tum substantiæ singularis, tum accidentium, et ex hujusmodi idolo proprio singularis, substantiæ intellectum agentem abstrahere speciem illius intelligibilem. Quam sententiam tenent Conimbricenses (12) cum Cajetano, Ferrariensi, Abulensi et aliis (13), in quibus etiam laudatur

- (1) Apud Suar. (*Metaphys.* disp. 38, sect. 2, num. 8) Fonsecc. (*Metaph.* lib. 7, cap. 1, quæst. 1, sect. 3), Card. Tolet. (Lib. 1 de anim. quæst. 6).
 (2) Lib. 3.º de anim. cap. 4 et 5, tract. de intellect. possib. q. 4, num. 137.
 (3) Locis citatis.
 (4) Apud Javel. locis cit. et Conimbric. lib. 3.º de anim. cap. 4 et 5, quæst. 5, art. 1.
 (5) Apud Conimbr. loc. cit.
 (6) Apud Tolet. loc. cit.
 (7) Apud Conimbric. loc. cit.
 (8) De anim. disp. 6, quæst. 6, art. 2, num. 161, 162, et disp. 4, quæst. 5, art. 2, num. 57.
 (9) Loc. cit.
 (10) Apud Conimbricenses 2.º de anim. cap. 4 et 5, quæst. 5, art. 1; Tolet. lib. 1.º de anim. quæst. 6. *Quarta sententia.*
 (11) *Metaphys.* lib. 2, cap. 1, quæst. 2, sect. 6.
 (12) Loc. cit.
 (13) Ibid. et apud Tolet. loc. cit. *ultima sententia.*

S. Thomas (1), Denique Suarez (2), Rubius (3), Hurtadus (4), Arriaga (5), Compton (6), Antonius Mayr (7) alique negant pro prima cognitione substantiæ dari species proprias; prima enim cognitio (loquuntur de cognitione late propria) determinatur per discursum ex speciebus accidentium sensibilibus; addunt tamen ex prima cognitione propria, hoc modo habita ex alienis, relinqui in posterum species late proprias, non quidditativas, quibus in memoria repositis, facilius postmodum ac sine discursu objecta eadem valent conceptu proprio ac distincto representare. Hujusmodi proinde species efficiuntur non ab intellectu agente, sed a possibili. Et similes species post primam cognitionem relictas admittunt iidem auctores ad cognoscendas substantias separatas seu angelos atque ipsum Deum, qui licet prima vice percipiuntur per alienas species eorum objectorum, ex quibus per discursum devenitur in illorum cognitionem, postea vero intelliguntur ex specie inde relicta et proportionata ad similes alias cognitiones habendas.

243. PROPOSITIO 1.^a Intellectus noster usu percipit substantiam prout talem prius quam accidens, sed potius ita videtur prima ejus cognitio terminari in accidentia, ut simul eorum subjectum modo confuso concipiatur.

Ita Suarez, Card. Toletus, Lossada alique (8).

Prima pars. 1.º Experientia id satis videtur docere. Si enim dum sensus apprehendit accidens, intellectus cognosceret nudam substantiam, statim discernere intellectionem apprehensionem a sensitiva: quod tamen non nisi post longum discursum et reflexionem facere possumus (9).

(1) S. Thomas, *de verit.*, quæst. 10, art. 5; opus. *de principio individuationis*.

(2) *De anim.* lib. 4, cap. 4, n. 4.

(3) Loc. cit. tract. *de intellect. possib.* quæst. 4, num. 144, 145.

(4) *De anim.* disp. 12, sect. 2, num. 16, 17.

(5) *De anim.* disp. 6, sect. 1, subsect. 14.

(6) *De anim.* disp. 16, sect. 5, n. 2, 3, 8.

(7) *Philos. Periþ.*, part. 4, num. 1017.

(8) Suarez, *Metaph.* (disp. 38, sect. 2, num. 9 seqq.) Toletus (*de anim.* lib. 1, quæst. 6, concl. 1.^a), Lossada (*de anim.* disp. 7, cap. 1, num. 5).

(9) Suar. loc. cit. num. 11.

Intellectus
noster non per-
cipit substan-
tiam prout
talem prius
quam accidens;

Prob. 2.º «Intellectus agens statim ac sensus, imaginatio seu cogitativa apprehendunt sensibile objectum, imprimit intellectui possibili speciem proportionatam» (1). Atqui species hujusmodi proportionata phantasmati non est species nudæ substantiæ. Ergo non poterit hanc intellectus repræsentare ante accidens.

Minor probatur. Nam cum etiam cogitativa «cognoscat per speciem impressam a sensu vel phantasia, non potest primo recipere speciem repræsentantem substantiam. Nam per sensationem vel phantasma per se tantum repræsentatur accidens, substantia vero solum per accidens. Qui ergo fieri potest, ut primo imprimat speciem nudæ substantiæ? Quamvis ergo concedamus (quod satis controversum est) cogitativam formare aliquando conceptum substantiæ singularis ut sic, non est tamen credibile, illum esse primum conceptum formatum ex vi impressionis sensuum vel phantasiæ, sed ad summum comparari postea aliqua inquisitione et quasi discursu, qualis in illa potentia esse potest» (2).

Et confirmari hoc argumentum posset ex doctrina communi Scholasticorum cum Aristotele (3) et S. Thoma (4), secundum quam sensibile per accidens dicitur non *immutare* sensum i. e. non immittere speciem sui. Atqui substantia est unum ex sensibilibus per accidens. Ergo non immutat sensum, nec proinde potest esse primum, quod ab intellectu percipiatur.

Prob. 3.º Præterea, quia vel per illam speciem aut conceptum repræsentatur substantia absolute sine ullo respectu ad accidens, et hoc est impossibile non solum in primo conceptu, qui fit sine discursu ex vi impressionis objecti, sed etiam post longam ratiocinationem et discursum, ut recte docuit Toletus (5), et satis id mihi probat experientia; nam post longam de substantia inquisitionem non possumus ejus rationem exprimere, nisi per negationes vel per habitudinem

(1) Suar. loc. cit.

(2) Suar. loc. cit. num. 10.

(3) Lib. 2, *de anim.* cap. 6. text. Comm. 65. Cfr. *ibid.* Commentatores.

(4) *De anim.* lib. 2, lect. 13, paragr. d.

(5) *De anim.* lib. 1, quæst. 6, 4.^a conclusio.

subjecti accidentium. Si autem ille primus conceptus respectivus est, non potest non supponere conceptum accidentis. Non igitur potest primo concipi substantia illo modo, sed tantum ut involuta et contenta in concreto accidentis» (1).

Probaturs secunda pars. «Nam objecta sensibilia, quae movent sensum, non sunt accidentia in abstracto, sed in concreto, prout in re sunt: non enim immutat sensum albedo, sed album, ut Aristoteles notat (2), quia actiones sunt singularium subsistentium. Sensus ergo exterior videt quidem accidentis non tamen abstracte, sed concrete, et ideo dicitur videre per se albedinem, per accidens autem substantiam (3), quia videt album seu coloratum, in quo includitur aliquo modo substantia. Ergo similiter intellectus, licet primum immutetur ad cognitionem alicujus accidentis per se sensibilis non tamen illud abstracte concipit, sed in concreto. Ex quo fit, ut a primo illo conceptu non omnino excludatur substantia, quia in illo objectivo conceptu accidentis concreti necessario involvitur substantia quasi tecta et involuta accidentibus. Unde dicere possumus, rem *per se ac formaliter cognitam esse accidens*, rem autem adequate et quasi materialiter cognitam esse substantiam seu compositum ex substantia et accidente, quod per modum unius subsistentis in tali forma accidentaliter concipitur» (4).

Hinc sequitur quod «licet res primo ac per se cognita re vera sit accidens, tamen ab intellectu ex vi illius conceptus non cognoscitur formaliter sub ratione accidentis, id est sub ratione inhaerentis alicui, sed solum sub ratione hujus sensibilis et materialis entis. Immo neque ex vi illius conceptus discernitur, an illud objectum sit compositum ex forma et subjecto vel quid simplex, sed tantum praecise et abstracte concipitur per modum unius. Quod satis nobis ostendit mysterium Eucharistiae: non enim magis concipimus substantiam, ubi est sub accidentibus, quam ubi non est» (5).

(1) Suarez, loc. cit., num. 11.

(2) Opusc. *de sensu et sensato*.

(3) Arist. 2.º *de anim.* cap. 6, text. comm.

(4) Suarez, loc. cit., num. 9. Cfr. Tolet., loc. cit. 1.^a *Conclusio*.

(5) Suarez, ib. num. 12. Cfr. Tolet. *ibid.*

sed ita terminatur ejus cognitio ad accidentia, ut simul eorum subjectum modo confuso percipiatur.

Nec contra hanc doctrinam urgeri potest illud, quod saepe docet Angelicus, id quod primo cadit in notitiam intellectus nostri esse *ens*, praescindendo adhuc ab hoc quod sit substantia vel accidens. Quia licet re vera non intelligit, nec idealiter sibi representat nisi qualitates sensibiles in subjecto concrete existentes, non tamen hoc ab illis discernit, ideoque vere dici potest primo apprehendere ens sensibile vel ens, ante peculiare nimirum rationes substantiae vel accidentis. Et hoc modo conciliari possent etiam primae duae sententiae, initio relatae, quia et Hervæus discrete concedit accidentia cognosci ab intellectu in concreto (1), et rationes Soncinatis et Javelli aliud non probant, «nisi quod primus conceptus esse debet rei vel concreti per modum subsistentis» (2).

244. PROPOSITIO 2.^a Conceptus distinctus et expressus substantiae ut subjecti sustentantis, et accidentis ut actus inhaerentis homini discursu et ratiocinatione habetur.

Nam supposito conceptu priori representante totum conjunctum indistincte et confuse, expectanda est aliqua determinatio ulterior, qua intellectus distinctas utriusque cognitiones ac representationes efficiat. Haec vero determinatio, quoniam non adest ab initio, secus enim statim substantia et accidens distinctis conceptibus representarentur; necesse est, ut extrinsecus originem vel occasionem habeat, nempe a mutationibus, quibus videmus rem successive subjacere. Cognoscendo enim rem eandem modo esse calidam, modo frigidam; modo lucidam, modo tenebrosam, etc., itemque affectiones quasdam rei advenire, nec per se stare, sed ab alio sustentandas necessario esse; in notitiam distinctam et expressam subjecti sustentantis ac formarum eidem inhaerentium devenimus. Id autem totum prima vice, ut patet, cum aliquo discursu fit (3).

Porro «si fiat comparatio inter hos conceptus expressos et formales accidentis ut accidens est, et substantiae ut est

Conceptus distinctus et expressus substantiae ut subjecti sustentantis et accidentis ut actus inhaerentis non nisi discursu haberi videtur.

(1) Vide Suar., loc. cit., num. 9.

(2) Suar., ib., num. 11 fin.

(3) Vide Cardin. Tolet., loc. cit., 2.^a *Conclusio*; Suar., *Metaphys.* disp. 38, sect. 2, num. 12.

substantia, videtur sane non esse inter eos necessarius ordo (intellige prioris aut posterioris) prout in nobis sunt; quia in principio per modum correlativorum substantiam et accidens videmur concipere, cum solum per illam mutuam habitudinem illa discernere incipiamus, postea vero indifferenter possumus excitari ad utrumque directe cognoscendum: et indirecte seu in obliquo semper cognitio unius terminatur aliquo modo ad alterum, quia, ut dixi, semper cognitio est connotativa seu respectiva: quamvis hoc in accidenti proveniat ex imperfectione ejus, in substantia vero ex nostras (1).

Nota vero semper id, quod jam innuimus, necessitatem hanc discursus valere pro prima cognitione; postquam enim quis semel conceptus distinctos ac formales tum substantiae tum accidentis expresserit, poterit de utrolibet iterum cogitare sine illo discursu, ut experientia cuivis notum est. Semel enim habita cognitione substantiae et accidentis, jam remanent in mente species ad ea in posterum, cum liberit, intelligenda. Idque intelligi debet etiam de sequenti propositione (2).

245. PROPOSITIO 3.º Cognitio specifica substantiae posterior est in nostro intellectu, quam cognitio accidentis, utpote quae manuducere nos debet ad inquirendas diversas rerum naturas.

Cognitio
specifica sub-
stantiae posterior
est cognitione
accidentis.

Ita communissime auctores etiam diversarum scholarum. Vides autem discrimen inter hanc et praecedentem propositionem. In illa enim sermo erat de cognitione distincta et expressa vel formali ipsarum rationum substantiae et accidentis in summa sua latitudine, quatenus exprimentur suprema illa membra, in quae immediate dividitur ens; haec vero exponit modum, secundum quem nos assequimur notitiam diversarum specierum ac generum substantiarum corporarum.

(1) Suar, loc. cit. Cfr. Card. Tolet., ib. 2.^a Conclusio.

(2) Doctrina duabus hisce propositionibus contenta breviter a Suarezio exponitur etiam in lib. 4.º de anim., cap. 4, num. 3. Quare processus intellectus nostri...

Et ratio propositionis est evidens experientia ipsa. Sentimus enim non aliud nobis suppetere praesidium ad indagandas differentias, ac proinde ad iudicandum de specifica varietate corporum, praeter attentam considerationem effectuum proprietatumque sensibilibum. Etenim cum haec omnia a substantiis procedant tamquam a causis et principiis, cumque effectus ac principia proportionem servare debeant cum principiis et causis, quorum sunt indicia et manifestationes; intelligimus plane varias esse species substantiarum, ubi diversi sunt earundem effectus et qualitates. Nec vero aliter procedunt scientiae omnes physicae, quae corpora contemplantur, nisi ascendendo ab effectibus et proprietatibus sensibilibus per diligentem accuratamque experientiam, ad essentias rerum scrutandas.

per quam
manuducimur
ad inquirenda
rerum natura s.

Et quia propositio ac doctrina haec fluit ex hactenus probatis per totam hanc disputationem, amplius declaranda non est. Juerit solum eam auctoritate S. Thomae confirmare: *Intellectus*, inquit, *secundum suum nomen importat cognitionem pertingentem ad intima rei. Unde cum sensus et imaginatio circa accidentia occupentur, quae quasi circumstant essentiam rei, intellectus ad essentiam ejus pertingit. Unde secundum Philosophum in tertio de Anima (1) objectum intellectus est quidd. Sed in apprehensione hujus essentiae est differentia. Aliquando enim apprehenditur ipsa essentia per seipsam, non quod ad eam ingrediatur intellectus ex ipsis, quae quasi circumvolvuntur ipsi essentiae; et hic est modus apprehendendi a substantiis separatis, unde intelligentiae dicuntur. Aliquando vero ad intima non pervenitur nisi per circumposita, quasi per quaedam ostia: et hic est modus cognoscendi in hominibus, qui ex effectibus et proprietatibus procedunt ad cognitionem essentiae rei. Et quia in hoc oportet esse quemdam discursum, ideo hominis apprehensio ratio dicitur, quamvis ad intellectum terminetur in hoc, quod inquisitio ad essentiam rei perducit. Unde si aliqua sunt, quae statim sine discursu rationis apprehendantur, horum non dicitur esse ratio, sed intellectus, sicut principia prima, quae quisque statim probat audita... Sicut autem mens humana in*

Res confirmatur
auctoritate
S. Thomae.

(1) Lib. 3.º de anim., text. Comm. 10, 11. Cfr. ib. S. Thom. lect. 8.

essentiam rei non ingreditur nisi per accidentia, ita etiam in spiritualia non ingreditur nisi per corporalia et sensibilibus similitudines... (1) Idem eruitur ex eo quod, naturale sit, teste Angelico, nobis, procedere ex sensibilibus ad intelligibilia, ex effectibus ad causas, ex posterioribus in priora secundum statum viæ, quia in patria alius modus erit intelligendi (2).

Præterea diserte docet Aquinas (3) in naturalibus seu physicis scientiis, quæ respiciunt corpus tamquam suum proprium objectum, oportere per sensibilibus accidentium cognitionem ad substantiæ intellectum pervenire.

Denique sæpe scribit S. Doctor, Aristotelem secutus, differentias rerum essentielles, quia ignorantur a nobis, prout in seipsis sunt, declarandas esse per effectus ac proprietates, aut per ordinem ad has (4): idque docet nominatim de animali et de homine, quorum natura sensibilis et rationalis innotescit nobis per ordinem ad vim sentiendi et ratiocinandi radicatum in illa (5); itemque de igne et aqua (6). Unde etiam hanc assignat discrepantiam inter substantias immateriales seu angelos et res sensibiles, quod essentielles differentie sensibilibus, licet in seipsis ignote nobis sint, innotescent tamen, et significantur per differentias accidentales, quæ ex essentialibus oriuntur, sicut causa significatur per suum effectum; sicut *bipes* ponitur differentia hominis: *accidentia*

(1) 3.º dist. 35, quæst. 2, art. 2, solut. 1.^a Cfr. Quodlib. 8, art. 4; 1 p., quæst. 18, art. 2.

(2) 1.º disp. 17, quæst. 1, art. 4 corp. Cfr. *Contr. Gent.* lib. 3, cap. 91, *Similiter autem...*

(3) 3.º *Contr. Gent.* cap. 56, *Amplius*; lib. 1.º *Pöster. analytico.* lect. 4 fin.; *de Ente et essentia*, cap. 6, med.

(4) Vide S. Thom. 1 p. quæst. 29, art. 1 ad 3.um; quæst. 77, art. 1, ad 7.um; 2.º dist. 3, quæst. 1, art. 6; 4.º dist. 44, quæst. 2, art. 1, solut. 1 ad 1.um; *de verit.* quæst. 4, art. 1 ad 8.um; quæst. 10, art. 1, ad 6.um; *de Potent.* quæst. 9, art. 2, ad 5.um; *de spirit. creat.* art. 11, ad 3.um; *de anim.* art. 12, ad 8.um; 1.º dist. 3, quæst. 4, art. 2, ad 5.um; *de anim.* lib. 1, lect. 1, fin.

(5) 2.º dist. 3, quæst. 1, art. 6.

(6) *De verit.* quæst. 10, art. 1, ad 6.um; *de spirit. creat.* art. 11, ad 3.um; quæst. *de anim.* art. 12, ad 8.um; 1 p. quæst. 77, art. 1, ad 7.um; 1.º dist. 3, quæst. 4, art. 2, ad 5.um.

autem propria substantiarum immaterialium nobis ignota sunt, unde differentie earum nec per se nec per accidentales differentias nobis significari possunt (1). His consonat, quod alibi tradit idem Aquinas, quod si possent cognosci principia essentialia, definitio non indigeret accidentibus. Sed quia principia essentialia rerum sunt nobis ignota, ideo oportet, quod utamur differentiis accidentalibus in designatione essentialium: *bipes enim non est essentialis, sed ponitur in designatione essentialis, sed per eas, scilicet differentias accidentales, venimus in cognitionem essentialium* (2).

246. PROPOSITIO 4.^a Licet prima cognitio distincta substantiæ habeatur per alias species, postea vero admittendæ videntur esse species ejusdem etiam propriæ, saltem in latiori sensu, per ipsam operationem intellectus possibilis effectæ, species nempe *discursivæ*.

Tota hæc propositio concordat cum doctrina in præcedentibus exposita.

Prima pars: *Prima cognitio distincta substantiæ habeatur per alias species*. Nam ostendimus primam cognitionem, qua sive substantiam generatim ab accidente, tamquam subjectum ab actu et forma ejus, distinguimus, sive eandem secundum suam speciem ac differentiam intimius ac perfectius percipimus, discursivam esse, oriri ex consideratione mutationum sibi invicem succedentium, atque attenta observatione variarum proprietatum et qualitatum sensibilibus. Ergo harum tandem mutationum et qualitatum cognitio et species intelligibiles determinant mentem ad primam illam substantiæ cognitionem, quæ in conclusione hujusmodi discursus continetur.

Secunda pars: *Post primam hanc cognitionem adsunt in intellectu etiam species late propriæ*.

Id tamquam probabile admittimus contra Matrium (3) et alios.

(1) *De ente et essent.* cap. 6 post. med., paragr. 8. Cfr. ib. Card. Cajetan. in Commentario.

(2) Lib. 1.º *de anim.* lect. 1, paragr. f.

(3) *De anim.* disp. 6, quæst. 6, art. 2, num. 183.

Prima substantiæ distincta cognitio habeatur per alias species.

at post primam
cognitionem
adsumt in intel-
lectu species
late propriae
sive discursivae.

Et ratio est, quia postquam semel ope discursus habita est cognitio distincta substantiae modo praedicto, sentimus atque intime experimur, posse nos, quoties lubet, de substantia facillime cogitare, quin denuo iterandus sit discursus, per quem prima vice in illius cognitionem incidimus. Id autem aperte probat existentiam specierum rememoratarum.

Nec proficis quidpiam, si dixeris praedictam facilitatem explicari posse ex habitu, qui relictus sit in intellectu ex cognitione discursiva substantiae saepius repetita; tum quia non videtur esse necessarium tam saepe repetere primum discursum, ac proinde verum habitum eliciendi conclusionem comparare, ad hoc ut cognitio substantiae iteretur; tum quia habitus ipse intellectualis vel consistit in speciebus ordinatis, ut multi volunt, vel supponit species proprie existentes (1).

Et eadem est ratio, ut patet, admittendi species late proprias etiam pro substantiis spiritualibus intelligendis, postquam semel discursu perceptae sunt; licet alii dissentiant (2).

Ceterum species istae non sunt stricte propriae. Nam proportionem servare debent cum conceptibus, ad quos eliciendos ordinantur. Atqui conceptus stricte proprios de substantia corporea elicere in hac vita nequimus, ut probatum est in antecessum. Ergo neque species huiusmodi, unde conceptus late dumtaxat proprii conceptus proficiscuntur, stricte propriae esse queunt.

Tertia pars. *Istae species effici videntur per operationem intellectus possibilis.*

quae per intellectus
possibilis
actum producitur.

Nam intellectus agens non efficit species, nisi abstrahendo a phantasmatis. Atqui praedictae species non abstrahuntur a phantasmatis; tum quia phantasmata non representant naturas specificas corporum; tum quia species, quae ex

(1) Vide Suar. lib. 4 *de anim.* cap. 4, num. 5, et Auctores supra citatos.

(2) Cfr. Auctores supra citati et Conimbricenses, qui controversiam hanc relate ad speciem propriam de objectis spiritualibus problematice versant in utramque partem, lib. 3 *de anim.* cap. 4 et 5, quaest. 5, art. 2.

phantasmatis ab intellectu agente abstrahuntur, non requirunt praevium discursum, sed statim primo occurso efficiuntur, cum intellectus agens, quantum est de se, semper sit in actu. Quare ipse S. Thomas videtur contraponere ea, quae statim ex virtute naturalis intellectus agentis cognoscuntur ad praesentiam phantasmatum et objectorum sensibilium, iis, quorum non nisi discursu et ratiocinatione notitiam comparare possumus. Et in prioribus numerat primas tantummodo conceptiones ac principia cognitionis (1). Neque vero existimes, species huiusmodi discursivas et effectas per operationem intellectus possibilis, esse aliquid novum aut confictum a nobis. Nam eas videtur diserte docuisse Angelicus (2), et cum eodem alii auctores communissime (3).

247. Ex dictis patet, quomodo sit respondendum ad rationes dubitandi initio propositas.

Rationes
dubitandi, initio
propositae,
declinantur.

Quo sensu
dicatur ab Ari-
stotele substantiam
priori accidente
definitione et
cognitione.

Ad primam, ex auctoritate modoque loquendi Aristotelis depromptam, dico, cum Philosophus scripsit substantiam esse priorem accidente definitione et cognitione, comparationem instituisse substantiam inter et accidens, non ex parte subjecti cognoscentis, sed ex parte ipsorum absolute; nempe docere intendit ibi Aristoteles, quid sit ex se prius cognoscibile, non vero quid prius a nobis cognoscatur. Prius autem est cognoscibile substantia ex parte sua prioritate naturae, quae duplex considerari potest, altera independentiae, altera dignitatis. Prioritas independentiae coincidit cum prioritate definitionis... quae dici etiam potest quaedam prioritas cognitionis; nam cum accidens natura sua pendeat a substantia quoad perfectam sui cognitionem, e contra vero substantia

(1) Vide S. Doctorem lib. 4.^a *Metaphysicor.* lect. 6, paragr. b.; *Quodlib.* 8, art. 4; *de verit.* quaest. 11, art. 1; lib. 1.^a *Posterior. analyticor.* lect. 10.

(2) Vide 1.^a p. quaest. 12, art. 9, ad 2.um; *Quodlib.* 8, art. 4, corp., et ad 2.um.

(3) Vide e Thomistis inter alios Joann. a S. Thoma (*de anima*, quaest. 10, art. 4 initio in *nota prima et Dico 3.^a*), Complutenses (*de anim.* disp. 18, quaest. 6, num. 79, et disp. 21, quaest. 6, num. 103). Cardin. Aguirre etiam supponit ejusmodi species (*de anim.* disp. 83, sect. 5, num. 41), et Philippus a Sma. Trinit. (*Sum. Philos.*, *Secunda secundae*, quaest. 43, art. 6).

non pendeat ab accidente, merito potest hac ratione dici substantia prior cognitione accidentis» (1). Prioritas dignitatis «consistit in majori perfectione, et sic substantia dicitur prior cognitione accidente ex eo, quod nata est parere nobiliorem cognitionem. Atque hanc demum videtur intendisse Philosophus: quod patet, tum quia ex parte rerum ipsarum non potest cogitari alius modus prioritatis, tum etiam ex probatione, quam adjungit dicens: *Et tunc maxime unumquodque scire putamus, cum quid est homo aut ignis, scimus, quam cum scimus eorum accidentia.* Non ergo dicit substantiam esse priorem cognitione, quia *cognitio prius habeatur*, immo videtur supponere prius sepe haberi cognitionem imperfectam per accidentia. Vocat ergo priorem, quia illius cognitio est, quæ maxime satisfacit intellectui. Et ideo etiam nihil distinguit Aristoteles de cognitione distincta aut confusa, perfecta vel imperfecta, nam res ex se non comparantur nisi ad cognitionem propriam et quidditativam, quam ex se postulant. Quare ad hoc declarandum addidit Aristoteles etiam in ipsis accidentibus essentialiam uniuscujusque esse cognitionem priorem, quam accidentia seu proprietates ejus» (2).

Ad rationem additam etiam facile respondetur, *negando* consequentiam. Quod enim accidens definiendum sit per subjectum, non probat hoc primo cognosci cognitione aliqua, nudam substantiam representante, sed solum quod accidens cognosci nequeat formaliter prout tale sine ordine ad substantiam. Id quod verissimum est, quia accidens importat relationem essentialiam ad subjectum, cui inhæret, ideoque dependet ab eo in sui cognitione ac definitione.

Ad rationem deductam ex auctoritate et verbis S. Thomæ, respondeo non esse mentem S. Doctoris, quod intellectus primo substantiam rei nudam, multoque minus essentialiam specificam, apprehendat, ac deinceps cognitionem assequatur proprietatum et accidentium, id enim est tum contra communem omnium experientiam, tum etiam contra ipsius

(1) Suar. *Methaphys.* disp. 38, sect. 2, num. 5. Et vide etiam, si lubet, num. 7, ubi solvitur quedam obiectio.

(2) Suar., loc. cit., num. 6. Cfr. S. Thom. lib. 7 *Metaph.* lect. 1, paragr. d; Fonseca. lib. 7 *Metaph.* cap. 1, quæst. 2, sect. 2.

Aquinatis luculentissimam doctrinam, ut vidimus (1). Mens ergo ejus tantummodo est, quod intellectus primum apprehendat id, quod sibi per sensus objicitur, sub ratione communissima et confusissima entis alicujus, quin distinguat in ea subjectum ab accidentibus eidem inhærentibus, postea vero distinctam comparet notitiam proprietatum, per quas aditum sibi parat ad penetrandum usque ad ipsam essentialiam. Non enim raro videtur S. Doctor nomine quidditatis indigere generatim quamcumque rationem universaliter conceptam, et a notis individuantibus, quibus contracta reperitur a parte rei, abstractam.

Ad id quod tertio loco subjungebatur, respondeo præcipuam quidem demonstrationem esse illam, in qua ex rei essentialia colliguntur proprietates; sed hunc modum demonstrationis supponere præviæ notam rei quidditatem, ac proinde adhiberi non posse, ubi quidditas ipsa investiganda est. Et sic licet sollempne sit in scientiis mathematicis a priori procedere a notione essentiali ad proprietatum demonstrationem; at in physicis inversus ordo tenetur (2). Adde, quod non raro demonstratio ipsa *propter quid* et a priori, supponit demonstrationem *quia* et a posteriori, puta quando postquam ab effectibus et posterioribus ad causas cognoscendas devenimus, iterum ex causarum notitia ad penitorem notitiam proprietatum vel earumdem vel aliarum novarum progredimur argumentatione, quam vocant circularem. Ut si post cognitam animi spiritualitatem ex operationibus spiritualibus, ex hac notitia colligas ejusdem immortalitatem, originem a Deo solo per creationem, etc.

SOLVUNTUR DIFFICULTATES.

248. Objic. 1.º «Magis distat accidens a substantia, quam substantia a substantia. Sed cognitio unius substantiæ, puta lapidis, nihil facit ad cognitionem alterius, puta equi. Ergo nec cognitio accidentis ad cognitionem substantiæ» (3).

(1) Vido S. Thom., *Quodlib.* 8, art. 4, et loc. citata ad calcem propositionis 3.^æ

(2) Cfr. S. Thom. lib. 3.º *Contr. Gent.* cap. 56 *amplius*.

(3) Apud Card. Tolet *de anim.* lib. 1, quæst. 6, arg. 5.º initio.

Respondeo, quod accidens ut passio habet quamdam proportionem cum sua causa, quæ est quid rei, quam non habet una substantia cum alia. Ob id per accidentia talia cognoscere possumus quid rei, et non per aliam substantiam. Similiter accidens habet aliqua, per quæ possumus distinguere substantiam, ut esse in alio, ac separari, et alia hujusmodi, quæ faciunt nos in conceptum substantiæ venire» (1).

Objic. 2.º Si accidens facit ad cognitionem substantiæ, id erit quatenus prius cognoscatur accidens vel cognitione *quid est*, vel cognitione *an est*. Atqui nequit dici primum, nam sic accidentia pendent a substantiæ cognitione, quæ in ipsorum ponitur definitione. Nec secundum, quia experimur multorum accidentia cognosci in *esse*, ac tamen ignoramus illorum substantias et materias (2).

Resp. «quod non est opus cognoscere perfecte *quid est* passionis, sed habere aliquam cognitionem imperfectam simul cum collatione aliarum passionum» (3), seu proprietatum.

Objic. 3.º «Species entis inferioris gradus non est sufficienter representativa entis superioris gradus; cum enim sit representativum naturale, non representat supra speciem suam. Sed species accidentis respectu substantiæ est species entis inferioris gradus, ut patet. Ergo per ipsam non potest haberi cognitio perfecta e. quidditativa substantiæ». Ita Chrysostomus Javel (4).

Resp. *dist.* Major: non est sufficienter representativa entis perfectioris, prout est in se et conceptu proprio ex propriis, *conc.*; conceptu proprio ex communibus, *subdist.*: nisi habeat proportionem, *conc.*: si habeat, *neg.* Et *concessa* Minore, *distingui* posset similiter *consequens*, vel etiam simpliciter concedi, quia reapse non habemus in hac vita conceptum strictè quidditativum substantiæ materialis, quamvis id absurdum videatur Javello.

(1) Ibid. ad 5.um

(2) Apud Card. Tolet. ib. arg. 3.º

(3) Card. Tolet. ib. ad 3.um

(4) Javel., *Metaphys.*, lib. 7, quest. 3, fin.

Objic. 4.º Quod per definitionem essentialē explicatur, conceptu proprio cognosci dicendum est. Atqui plures substantias in scientiis definimus essentialibus definitionibus. puta *hominem, animal, animam*. Ergo... Respondeo *dist.* Major: conceptu proprio, sive proprio ex propriis, sive proprio ex communibus, *conc.*; præcise proprio ex propriis, *neg.* Et *concess.* Minore, *neg.* conseq.

Objic. 5.º Si nequimus cognoscere substantias nisi ascendendo ab effectibus ad causas et a proprietatibus ad essentiam, videtur homo non habere scientiam veri nominis in hac vita, quia scientia debet rerum proprietates et attributa demonstrare per causas proprias et immediatas, quales sunt essentia. Atqui nimis absurdum videtur eripere humano generi facultatem assequendi scientiam in hac vita. Ergo.

Resp. *dist.* Major: scientiam veri nominis perfectam, *trans.*; minus perfectam, *neg.*

Et *contradist.* Minore, *neg.* conseq. Illud etiam observa, non deesse etiam scientias, nempe mathematicas, quæ procedunt a priori, demonstrando per causas proprias et immediatas. Ac proinde ex eo quod substantias corporeas secundum specificam rationem non cognoscamus nisi a posteriori, jus solum adest concludendi non posse a nobis obtineri in hac vita perfectam scientiam physicam vel naturalem Philosophiam.

Objic. 6.º Species propriæ substantiarum corporearum rejiciendæ sunt, tum quia superflue sunt, tum quia dicuntur effici ab intellectu possibili; hujus quippe munus est, non species sibi comparare, sed intelligere.

Resp. *neg.* assertum. Ad primam rationem, *distinguo*: id est non sunt absolute necessariae, *concedo*, quia prima intellectio sine his fit discursu ex alienis speciebus; id est sunt otiose, *neg.*, quia dantur, ut sine discursu in posterum corporis essentia intelligatur. Ad secundam, *nego*; quia licet primarium munus intellectus possibilis sit intellectionem elicere, nihilominus ex ejus actu videntur etiam relinquere species, ut jam declaravimus, ideoque ad has etiam gignendas consequenter ac secundario videtur ordinari.

Objic. 7.º *Nihil est intellectu, quod prius non fuerit in sensu*. Atqui species hujusmodi propriæ substantiarum, sive

materialium sive immaterialium, nunquam fuerunt in sensibus, quippe qui sola sensibilia accidentia apprehendunt. Ergo.

Resp. *dist.* Major: saltem aliquo modo et quoad primam inchoationem ac determinationem in cognoscendo, *conc.*; quoad progressum et evolutionem, quatenus intellectus etiam post oblatam sibi materiam a sensibus nihil possit percipere, nisi quod illi etiam percipiant, *neg.*

Contradist. Minor. Species hujusmodi non fuerunt in sensu in illa sua formali ratione, *conc.*; quasi in radice, *neg.* Nam sensus prorigunt materiam intellectui, qui, abstractis primum speciebus accidentium ac proprietatum sensibilibus, ea quæ magis patent, apprehendit, et mox etiam in intimam sensibusque penitus imperviam corporum naturam penetrat, ipsasque rationes spirituales intelligit. Quia ergo *sensitiva cognitio non est tota causa intellectualis cognitionis... non est mirum, si intellectualis cognitio ultra sensitivam se extendit* (1).

Objic. 8.º Cognitio commensuratur speciei. Ergo cognitio, per alienas species habita, nequit esse propria rei cognitio. Atqui juxta nos prima cognitio naturæ vel quidditatis corporeæ non habetur nisi per discursum ex alienis speciebus. Ergo nequit illa esse cognitio propria, et consequenter species quoque inde relictæ semper erunt alienæ atque improprie. Et confirmatur. Quia sicut cognitio unius non est cognitio alterius rei formaliter diversæ, siquidem cognitio est intentionalis objecti imago; ita etiam species propria unius objecti non potest gignere cognitionem alterius objecti.

Resp. *Conc.* ant., et *dist.* conseq. Cognitio per alienas species habita nequit esse cognitio propria ex propriis, *conc.*; propria ex communibus, *neg.* Et *concessa* Minori, *distinguo* eodem modo conseq. Ad confirmationem, *neg.* paritatem. Quia licet una cognitio determinati alicujus objecti nequit esse cognitio alterius, sicut nec imago Petri est imago Pauli, at potest cognitio unius ducere ad cognitionem alterius, supposita virtute discursiva. Et sic etiam species immediate ac natura sua causans representationem unius objecti, potest mediate determinare cognitionem alterius.

(1) S. Thom. 1 p. quæst. 84, art. 6, ad 3.um

Objic. 8.º Videtur S. Thomas asserere species proprias substantiæ corporeæ ab intellectu agente factas. Sic enim loquitur: *Non... est intellectus possibilis in potentia nisi ad illa intelligibilia, quæ sunt facta per intellectum agentem... Cum ergo substantiæ separate non sint factæ intellectivæ in actu per intellectum agentem, sed solum materialia, ad hæc sola se extendit intellectus possibilis...* (1). Quæ doctrina omnino concordat cum Aristotelis celebri sententia, cum scripsit, intellectus agentis esse *omnia facere* (intentionaliter per productionem specierum), sicut possibilis intellectus est *omnia fieri* (2).

Resp. *neg.* assert., et *dist.* sensum verborum. Intellectus possibilis non est in potentia nisi ad ea intelligibilia, quæ facta sunt vel proxime vel remote ab intellectu agente, *conc.*; proxime dumtaxat, *neg.*, vel *subdist.*; ita ut solum ea, quæ proxime et immediate ab intellectu agente facta sunt intelligibilia, cognoscantur conceptu stricte proprio, *conc.*; aliter, *neg.* Nam cum ad agentem intellectum pertineat species abstrahere a sensibilibus, sine quibus nulla cognitio est possibilis, sive per simplicem apprehensionem sive per judicia immediata, et quibus datis, mox tota series cognitionum successive progreditur, atque evolvitur discursu mentis; in vero aliquo sensu omnis cognitio refunditur in intellectum agentem, etiamsi is non præparet, atque abstractat species pro singulis etiam ideis deductis ac mediatis.

Quod vero spectat ad sensum Aristotelici illius principii secundum sententiam communiter in scholis receptam, eadem esto responsio.

ARTICULUS VI

Quodnam sit objectum proprium et proportionatum intellectus nostri.

249. Supponendum est ante omnia, cuilibet potentiæ suum objectum proportionatum respondere. Nos vero

(1) 3.º *Contr. Gent.* cap. 45, *Hoc etiam apparet.*

(2) Arist. lib. 3.º *de anim.*, text. Comm. 18, cap. 4. Cf. ib. S. Thom. lect. 10 initio.

Opinionem
variam.

investigamus nunc objectum proportionatum intellectus nostri in hac vita: namque qualenam sit objectum ejusdem in statu separationis, alio in loco est inquirendum (1). At in objecto proportionato intellectivæ potentie in hac vita assignando, non una est auctorum sententia; nam S. Thomas (2) aliique multi docent objectum hujusmodi esse *quidditatem rei materialis*. Alii vero cum Scoto arbitrantur objectum proportionatum esse *quidditatem rei per se sensibilis*, essentiam nempe accidentium per se sensibiliū; quidditas enim substantiæ materialis non est per se sensibilis, sed solum per accidens, sicut dantur etiam accidentia, quæ per se non cadunt sub sensum, et propterea vocari solent *insensata* (3).

(1) Solent quidam quaerere, utrum detur, et quodnam sit objectum intellectus nostri proportionatum secundum se, et præscindendo a statu separationis et unionis.

«Si consideretur intellectus humanus secundum se, inquit Lossada, vel præscindendo a statu conjunctionis cum corpore, proportionatum objectum ejus est *ens reale, finitum et naturaliter possibile*. Non enim extenditur, sicut objectum adæquatum, etiam ad Deum et ad entia supernaturalia, cum istorum species propria vel immediatus concursus objectivus aut quidditativa cognitio non sit naturaliter possibilis intellectui nostro». Lossada (*de anim.*, disp. 7, cap. 1, num. 3). Complutenses tamen fuse conantur probare non dari objectum proportionatum intellectui præcissione facta ab omni statu sive conjunctionis sive separationis: eamque doctrinam communem esse scribunt in schola Thomistarum. Vide Complutenses, *de anim.*, disp. 17, quæst. 2, num. 35.

(2) Vide S. Thom., 1^a p., quæst. 12, art. 4 et 11; quæst. 84, art. 7 et 8; quæst. 85, art. 1 et 5; quæst. 87, art. 2, ad 2.^{am} art. 3, corp., et ad 1.^{am}; quæst. 88, art. 1 et 3; *de anim.*, lib. 3, lect. 8 fin. Opusc. 29, *de principio individuationis*, etc. etc.

(3) «Regula excludens ab objecto proportionato res spirituales, fortassis exceptionem patitur in actibus intellectus et voluntatis: hi namque relinquunt in intellectu speciem sui, ut communiter asseritur, et agnoscit P. Suarez, (cit. lib. 4, cap. 5, num. 3): quæ species dicenda est propria, non aliena; tum quia immediate producitur ab actu ipso, quem representat: tum quia per illam sine symbolo vel analogia cognoscimus, nos cognovisse, vel voluisse. Non tamen dicenda videtur quidditativa; quia non parit conceptum proprium actus præhabiti, quoad *quid est*, sed solum quoad *an est*, vel fuit, quidditatem enim nostrorum actuum non nisi per discursum cognoscimus». Lossada, *de anim.*, disp. 7, cap. 1, num. 9. Verum jam notavimus superius existentiam hujusmodi specierum non parum dubiam esse, et fortasse minus probabilem.

Hæc varietas sententiarum pendet tum ex iis, quæ in præcedenti articulo controversa sunt, tum etiam ex acceptione vocis *objecti proportionati*. Si enim ad rationem objecti proportionati requiritur, ut sit *per se motuum intellectus*, seu quod per speciem propriam percipiatur: quidditas rei per se sensibilis seu qualitatum sensibiliū spectabit quidem ad objectum proportionatum; an vero substantia ipsa materialis, quæ solum per accidens sensibilis est, sit necne objectum proportionatum, varie judicandum erit pro varietate sententiarum circa speciem intentionalem et cognitionis modum, quo intellectus noster in hac vita substantias corporeas apprehendit.

Ut ab hisce controversiis, de quibus iudicium ferendum nobis foret secundum traditam in præcedenti articulo doctrinam, præscindamus, objectum proportionatum definitio illud, quod naturalibus suis viribus attingi perfecte potest pro natura cujusque facultatis. Ita color est respectu visus objectum proportionatum, si ad justam distantiam obversetur; itemque sonus, nec nimis tenuis nec nimis intensus, respectu auditus. Ceterum non eadem exquirenda est ab omnibus potentiis perfectio in attingendo proprio cujusque objecto, ut per se patet, nam sensus v. g. usque ad essentiam rei penetrare nequeunt, sed solum intellectus. Nec vero ipsius intellectus perfectio postulat, ut essentias *quidditative*, ut ajunt, seu prout in se sunt, percipiat, cognitio enim hujusmodi quidditativa fere non potest haberi ab intellectu nostro in hujus vitæ mortali statu, sed certe postulat, ut essentias non utcumque representet conceptu aliquo nimis confuso et generico, verum exprimendo præcipuas earum notas, etiam specificas et differentiales, ut merito dici possit illa cognitio quidditatem rei exhibere. Denique cum intellectus noster discursivus sit, objecti ejus proportionati amplitudo restringenda non est ad quidditates, quas immediate absque ullo discursu, ad primum occursum phantasmatibus species abstrahendo, speculari possit; sed extendenda omnino est ad spheram omnium illarum essentiarum, quas quomodolibet naturalibus suis viribus perfecte cognoscat. Objectum hujusmodi recte dicitur proportionatum intellectui, quia non excedit capacitatem ejus, sicut excedunt ea, quæ naturalibus

Notaada ad
questionis
solutionem.
Quid objectum
proportionatum,

suis viribus relictus, attingere nequit nisi confuse et valde imperfecte, ut sunt Deus et substantiæ separatae, quas ne per discursum quidem assequi potest secundum notas essentialis et specificas, ut superius declaravimus.

Hunc conceptum objecti proportionati præferendum esse duxi, tum ut oppositas sententiâs, quantum fieri potest, in concordiam vocarem; tum quia non video, cur objectum potentiæ discursivæ ac rationalis debeat esse id duntaxat, quod eam per se immediate movet per stricte propriam speciem, non vero totum id, quod sive immediate sive per discursum percipi ab illa potest. Quis enim dicat objectum discursivæ cognitionis excedere re vera capacitatem potentiæ rationalis seu discursivæ, dummodo apprehendatur secundum suam quidditatem.

250. PROPOSITIO 1.^a Objectum proprium et proportionatum intellectus nostri in hac vita est quidditas rei materialis vel sensibilis (1).

Quidditas rei
sensibilis est
objectum
proprium

Quod quidditas rei sensibilis sit objectum proprium, patet. Quia potentiæ sensitivæ in hoc ab intellectus perfectione distant, quod nullius rei quidditatem assequi possint. Intellectus e converso et acri incitatur ardore essentias investigandi, et easdem labore ac studio assequitur, quemadmodum

(1) Utrolibet modo loquitur S. Thomas. *Proprium objectum, inquit, intellectus nostri proportionatum est natura rei sensibilis... Omnia autem, quæ presentis statu intelligimus, cognoscuntur a nobis per comparationem ad res sensibiles naturales* (S. Thom. 1. p. quest. 84, art. 8). Dum vero hæc scribit, monet se hanc doctrinam tradidisse in eadem questione, articulo 7.º, ubi ait intellectus humani objectum esse quidditatem vel naturam in materia corporali existentem. Item alibi sic scribit: *Proprium... objectum est, per cuius informationem (nempe ratione speciei) potentia actum suum exercet, sicut se habet color ad visum, et sonus ad auditum. Quidditas autem rei sensibilis est objectum intellectus proprium, ut dicitur in 3.º de anima: unde quicumque anima se vertit, hoc objectum est sibi ratio agendi.* (Opusc. de princip. individual.). Similia scribit de verit. quest. 10, art. 9, etc. Alias vero sæpe dicit objectum intellectus esse quidditatem vel naturam rei materialis, ut v. g. 1. p., quest. 85, art. 1; quest. 87, art. 2, ad 2.^{am} etc. etc.

testantur scientiæ philosophiæ; cumque assecutus fuerit, mirifica perfunditur voluptate (1).

Quod autem proportionatum objectum sit quidditas vel essentia rei materialis et sensibilis probatur. 1. Intellectus nostri proprium est intelligere speculando phantasmata, seu abstrahendo species a phantasmatibus. Ergo illud erit proportionatum objectum, quod hoc modo cognoscere secundum essentiam et specificas ac differentiales rationes potest. Atqui intellectus speculando phantasmata, sin minus immediate, saltem mediata et discursiva cognitione, assequitur non solum quidditates qualitatum per se sensibilium, sed ipsarum etiam substantiarum materialium, saltem conceptu minus stricte proprio, quæ vera est cognitio essentiæ, licet non quidditativa. Ergo...

et proportionatum
intellectus
nostri in
hac vita.

Præmissæ omnes hujus argumentationis probatæ sunt in antecessum; nec video quid contra opponi nunc possit, nisi objectum proportionatum in alio sensu accipiatur. Ego vero jam declaravi, quid hoc nomine intelligam, nec volo de voce contendere.

Prob. 2.º Illud est objectum proportionatum, quod primo et per se cognoscitur, reliqua vero per ordinem ad illud. Atqui talis est quidditas entis materialis vel sensibilis. Ergo.

Minor patet, quia entia immaterialia, Deum quidem et angelos conceptu valde confuso et communi, animam autem conceptu distinctiori longeque perfectiori, cognoscimus per ordinem et ex speciebus entium materialium ac sensibilium, ut vidimus in superioribus articulis, hæc autem non percipiuntur in ordine ad aliud prius cognitum (2).

Dices forte, hoc verum esse de accidentibus per se sensibilibus, non autem de substantia materiali, utpote quæ et ipsa in ordine ad qualitates sensibiles proprias cognoscatur. — Verum respondebo 1.º sub nomine quidditatis rei materialis vel sensibilis comprehendi, ut per se patet quidditatem

(1) Vide S. Thom. vel quicumque sit auctor opusculi de *Potentis animæ*, cap. 6.

(2) Cfr. S. Thom. 1. p. quest. 84, art. 8; 1. p. quest. 88, art. 1 corp. et ad 2.^{am}; de *Verit.* quest. 10, art. 9, 11; de *spirit. creat.* art. 10, ad 7.^{am}; 3.^a *Contr. Gent.* cap. 41. *Quia ergo...* et cap. 45, quest. de *anim.* art. 16 et 17; 1. p. q. 12, art. 12; 1. 2. q. 3, art. 0.

qualitatem per se sensibilem, ideoque allatum argumentum valere suumque robur obtinere ad probandam propositionem, prout a nobis enuntiata est. 2.º Adde præterea argumentum tenere adhuc, etiamsi extendatur ad quidditatem substantiæ materialis, quæ nonnisi ex speciebus qualitatum per se sensibilem et in ordine ad easdem discursu aliquo percipiatur. Jam enim monuimus objectum proportionatum sub se complecti ea quoque, quæ discursu cognosci sufficienter possunt com suis notis essentialibus usque ad ultimam differentiam. Juxta hanc ergo acceptionem objecti proportionati, comparatio prioris vel posterioris, per se vel per aliud in cognoscendo, statuenda non est inter diversas rationes, quæ ordine aliquo apprehendantur in eodem genere objectorum, sed inter res completas diversorum generum. Jam vero licet verum sit in ipsis corporibus quedam apprehendi immediate, alia posterius ac mediate et ope discursus, simpliciter tamen verum est nos ad rerum spiritualium atque immaterialium cognitionem non devenire, nisi prius non accidentia solum sensibilia, sed corpoream etiam naturam apprehendamus. Itaque cum corporea etiam substantia cognoscatur ex propriis accidentibus, quæ ab ejus essentia dimanant, non vero per ordinem ad alias substantias alterius ordinis, in vero aliquo sensu dici potest primo et per se cognosci.

Prob. 3.º Modus cognoscendi sequitur modum essendi, seu objectum cognoscibile proportionem servat cum virtute cognoscitiva. Atqui modus essendi animæ nostræ est, ut sit forma in materia existens. Ergo etiam modus intelligendi hic esse debet, ut habeat pro objecto proprio et proportionato formas seu quidditates rerum corporearum.

Major continet communissimum proloquium, quod ex illo alio generali sequitur: *Modus operandi sequitur modum essendi*; cognitio enim est operatio intellectus. Cæterum de principio illo consulti potest Suarez (1), Mauri (2), Reeb (3), Ulloa (4), Signoriello (5).

(1) *Metaphys. disp. 30, sect. 11, num. 15.*

(2) *Quæst. philos. tom. 1, quæst. 33.*

(3) *Thesaurus. 2.^a part. num. 88, 89.*

(4) *Prodrom. disp. 3, cap. 2, num. 17, seqq.*

(5) *Lexicon peripat. Litter. M. Effat. XVII.*

Hanc probationem sic exponit S. Thomas. *Dicendum quod, sicut supra dictum est (1). objectum cognoscibile proportionatur virtuti cognoscitivæ. Est autem triplex gradus cognoscitivæ virtutis. Quædam enim cognoscitivæ virtus est actus organi corporalis, scilicet sensus: et ideo objectum cuiuslibet sensitivæ potentie est forma, prout in materia corporali existit. Et quia hujusmodi materia est individuationis principium, ideo omnis potentia sensitivæ partis est cognoscitivæ particularium tantum. Quædam autem virtus cognoscitivæ est, quæ neque est actus organi corporalis, neque est aliquo modo corporali materiæ conjuncta, sicut intellectus angelicus: et hujus virtutis cognoscitivæ objectum est forma sine materia subsistens. Etsi enim materialia cognoscant, non tamen nisi in immaterialibus eam intuentur, vel in seipsis vel in Deo. Intellectus autem humanus medio modo se habet, non enim est actus alicujus organi, sed tamen est quedam virtus animæ, quæ est forma corporis... Et ideo proprium ejus est cognoscere formam in materia quidem corporali individualiter existentem, non tamen prout est in tali materia.... (2).*

251. Objicies 1.º Illud nequit esse objectum proportionatum, quod nequit ab intellectu cognosci. Atqui nequit intellectus noster in hac vita cognoscere quidditates rerum materialium. Secus enim quorsum tot quæstiones ac disputationes philosophorum circa essentiam corporum, immo etiam circa ipsarum qualitatum sensibilem naturam, puta colorum, soni, etc.?

Respondeo *dist.* Minor. Nequit intellectus in hac vita quidditates rerum materialium cognoscere conceptu quidditativo, *conc.*: abstractivo, *neg.* Quamvis enim relate ad compositionem ac partes physicas essentielles corporum sit aliqua controversia et major obscuritas inter viros doctos, satis tamen cognoscuntur essentia saltem secundum præcipuas notas metaphysicas, quamvis non conceptu quidditativo. Verum jam alias monuimus ad rationem objecti proportionati necesse non esse, ut quidditativo conceptu attingatur. Naturam quoque colorum et sonorum quamvis quidditative

(1) S. Thom. 1 p. quæst. 80, art. 2; quæst. 84, art. 7.

(2) 1 p. quæst. 85, art. 1.